

Пінчук І. О.

кандидат педагогічних наук, докторант Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, м. Глухів, Україна, pinchukiryna6@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1376-3977>

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ УМОВИ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Анотація. *Забезпечення якісної підготовки кваліфікованих педагогічних працівників є одним з пріоритетних завдань української освіти. Метою статті є аналіз і систематизація умов формування іншомовної комунікативної компетентності, що дозволяють самостійно й ефективно реалізовувати цілі освітнього процесу на факультетах початкової освіти в рамках реформування й модернізації професійно-методичної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Важливим компонентом забезпечення практичної реалізації процесу професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи є визначення організаційно-методичних умов, що сприяють підвищенню рівнів сформованості іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи, які й окреслено у статті. У процесі дослідження було виявлено послідовне розміщення організаційно-методичних умов формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи: 1) створення іншомовного професійно зорієнтованого інтерактивного освітнього середовища факультету початкової освіти закладів вищої освіти (ЗВО) на основі інтенсифікації та мотивації процесу формування іншомовної комунікативної компетентності; 2) міждисциплінарна інтеграція змісту іншомовної освіти на основі системного оновлення й модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; 3) активізація іншомовної комунікативної діяльності студентів на основі розвитку системного, критичного та творчого мислення з використанням проблемного навчання, інноваційних активних та інтерактивних технологій, методів, прийомів і групових форм організації діяльності; 4) забезпечення іншомовної професійної підготовки безперервним іншомовним супроводом педагогічних практик.*

Ключові слова: *організаційно-методичні умови, іншомовна комунікативна компетентність, система формування іншомовної комунікативної компетентності, професійна підготовка майбутніх учителів початкової школи.*

JEL Classification: H41, I20, J24, O32.

DOI: 10.32987/2617-8532-2020-2-67-81.

Сучасні світові глобалізаційні процеси й тенденції економічного розвитку країн потребують навчання людини впродовж усього життя та спрямовують на самоосвіту. Починаючи з другої половини ХХ ст.

суспільство переживає епоху глобальних інновацій у всіх галузях суспільного життя, зокрема в освіті. Цей період характеризується формуванням інноваційної культури, що являє собою принципово новий

© Пінчук І. О., 2020

підхід до організації діяльності особистості.

В рамках реформування вищої освіти, одним із пріоритетних завдань вищої школи є підготовка висококваліфікованих педагогічних працівників для роботи у закладах освіти, які володіють ключовими компетентностями, наскрізними вміннями, сучасними методиками викладання та здатні реалізовувати педагогіку партнерства в освітньому процесі [1, с. 191].

Оскільки завданням вищої школи є відповідь на потреби часу, формування інноваційної культури майбутнього фахівця є одним з її основних завдань. Враховуючи те, що інформатизація стала домінуючим фактором суспільного розвитку в XXI ст., вміння не пасивно засвоювати знання, а критично мислити, відійти від традицій як стереотипу діяльності, орієнтуватися у величезному потоці інформації, творчо пізнавати світ, володіти набором основних компетентностей і використовувати їх для створення нових продуктів стали основною вимогою до формування особистості у вищій школі.

Відповідно до вимог Державної національної програми «Освіта» («Україна XXI століття») [2], Національної доктрини розвитку освіти України [3], Закону України «Про вищу освіту» [4] передбачається підвищення якості освіти шляхом структурної перебудови національної освітньої системи, розширення міжнародного співробітництва, що в свою чергу вимагає підвищення рівня володіння майбутніми вчителями іноземними мовами.

Знання іноземної мови є одним із суттєвих елементів підготовки май-

бутніх учителів початкової школи, що забезпечується не тільки реалізацією загальноосвітніх цілей навчання мов, а й її практичною спрямованістю, яка передбачає оволодіння мовою як засобом спілкування, продовсім для вирішення професійних завдань, здобуття та обміну інформацією, необхідної для успішної діяльності майбутнього фахівця.

Використання іноземних мов виходить за межі обов'язкової освіти і потребує їх упродовж усього життя. Тому майбутні вчителі мають володіти практичними навичками використання інноваційних технологій навчання, методиками самостійної роботи, пошуку й обробки інформації, створення нових продуктів, що дозволило б їм продовжувати самовдосконалюватися протягом життя.

В інноваційних змінах у процесі підготовки педагогічних кадрів основою мають бути компетентнісний та особистісно-індивідуальний підходи, поєднання яких дає змогу індивідуалізувати освітній процес, спираючись на внутрішню мотивацію педагогів.

Компетентнісна модель освіти на перше місце висуває не процес, а результат навчання, виражений у компетентностях фахівця й такий, що піддається оцінюванню за концепцією вимірюваної якості. Побудова освіти на основі компетентності, зазначає І. Зязюн [5], є одним із аспектів модернізації освіти, що слугує кроком переходу від парадигми предметно-знаннєвої освіти до моделі формування цілісного досвіду вирішення життєвих проблем, виконання ключових функцій, що належать до багатьох сфер культури і виконання багатьох соціальних ролей. Отже, акцент повинен зміститися з

процесу на результат та умови досягнення їх запланованої якості.

Процес реформування сучасної освіти України спричиняє необхідність системного дослідження умов формування іншомовної комунікативної компетентності вчителя початкової школи як обов'язкового чинника організації сучасного навчання, самонавчання й адаптації людини до життя.

Освітнє середовище ЗВО – це потужний засіб визначення особистістю свого місця, усвідомлення своїх професійних, особистісних інтересів, що ми вбачаємо в активізації навчально-виховної, наукової, соціально-гуманітарної роботи студентів у період навчання. З огляду на це, процес формування іншомовної комунікативної компетентності у перебігу підготовки майбутніх учителів початкової школи може бути ефективним, якщо створені й імплементуються відповідні організаційно-методичні умови.

Будь-яка освітня система успішно функціонує та розвивається за дотримання певних педагогічних умов. З огляду на те, що в педагогічних дослідженнях існують різні тлумачення понять «умови», «педагогічні умови», вважаємо за доцільне уточнити їх зміст, поданий у лексикографічних та наукових джерелах.

У філософській енциклопедії «умова» розглядається як «сукупність об'єктів (речей, процесів, відносин тощо), необхідних для виникнення чи існування зміни даного об'єкта (що зумовлюється)» [6]. Поняття «умова» в енциклопедичному словнику розглядається як «сукупність чинників, що впливають на кого-небудь, що-небудь; що створюють

середовище, в якому відбувається щось. Умова характеризує постійні чинники суспільного, побутового та іншого оточення» [7, с. 625]. Отже, з філософської точки зору термін «умова» тлумачиться як категорія, що виражає відношення предмета до навколишніх явищ, без яких предмет існувати не може, як необхідна обставина, що уможливорює здійснення певної діяльності. Завдяки наявності відповідних умов властивості речі переходять із можливості в дійсність [8]. Суголосне визначення знаходимо і в тлумачних словниках української мови. Умова – необхідна обставина, передумова, яка робить можливим здійснення чого-небудь; обставини, особливості реальної дійсності, при яких щось відбувається або здійснюється; правила, вимоги, виконання яких забезпечує що-небудь; сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь [9, с. 493]; правила, які існують або встановлені в тій чи іншій галузі життя, діяльності, які забезпечують нормальну роботу чого-небудь; сукупність даних, положення, що лежать в основі чого-небудь [10, с. 1514].

У контексті нашого дослідження доцільно звернутися до тлумачення поняття «педагогічні умови» в науковому обігу. Існують різні трактування поняття «педагогічна умова»:

– «середовище, де здійснюється що-небудь; обставини, за яких відбувається що-небудь; обов'язкові обставини, передумови, що визначають, зумовлюють існування чого-небудь» [11].

– «необхідна обставина, що робить можливим здійснення, створення утворення чого-небудь або сприяє чомусь» [12];

– результат «цілеспрямованого відбору, конструювання та застосування елементів змісту, методів (прийомів), а також організаційних форм навчання для досягнення ... цілей» [13, с. 124];

– «стійкі обставини, що визначають стан і розвиток педагогічних систем» [14, с. 434];

– «сукупність об'єктивних можливостей змісту навчання, методів, організаційних форм, що забезпечують успішність реалізації освітньої мети [15, с. 182].

За основу визначення «педагогічні умови» беремо тлумачення, дане колективом учених [14]: стійкі обставини, що визначають стан, розвиток і унікальність педагогічної системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи та забезпечують її ефективність.

Погоджуємося із твердженням К. Касярум [16], що саме зовнішні умови можна назвати суто педагогічними, оскільки вони створюються викладачем-організатором зовнішнього середовища професійної підготовки, що впливає на формування професійних умінь майбутніх фахівців.

До зовнішніх умов нами віднесено: створення іншомовного професійно зорієнтованого інтерактивного освітнього середовища, використання інноваційних технологій навчання та ІКТ, об'єктивне оцінювання тощо. До внутрішніх належать індивідуальні властивості студентів, зокрема рівень умотивованості до вивчення іноземної мови та професійного становлення, властивості характеру, цінності, інтереси, інтеграція змісту професійної підготовки з метою набуття знань, умінь, навичок та досві-

ду володіння іншомовною комунікативною компетентністю.

Єдність зовнішніх педагогічних умов і внутрішніх факторів є чинниками розвитку особистості в будь-якому освітньому процесі, їх урахування обов'язкове під час створення відповідного середовища на всіх етапах навчання, розвитку і виховання людини.

У науковому обігу послуговуються й різними класифікаціями умов. Так, учені виокремлюють педагогічні, психолого-педагогічні, соціально-педагогічні, організаційні (організаційно-методичні, організаційно-педагогічні) умови.

В організаційно-педагогічному аспекті умови розглядають як сукупність об'єктивних можливостей змісту, методів, організаційних форм і матеріальних засобів, що є певною обставиною, яка прискорює або гальмує формування і розвиток педагогічних явищ, процесів, систем, якостей особистості [17, с. 225]. З огляду на поняття «організаційно-педагогічні умови» в контексті професійної підготовки майбутніх керівників навчальних закладів Л. Задорожна-Княгницька розуміє зазначений термін як сукупність обставин, що активізують взаємодію чинників освітнього середовища для вирішення проблеми деонтологічної підготовки магістрантів [18, с. 94].

Виходячи з вищезазначеного, приєднуючись до позицій Ю. Бабанського та Л. Загородньої, в контексті нашого дослідження вважаємо доцільним визначити поняття «організаційно-методичні умови» як сукупність об'єктивних можливостей освітнього змісту, методів, організаційних форм та видів діяльності студентів, що

сприяють ефективному впровадженню й функціонуванню системи формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи та забезпечують їх професійний розвиток.

У процесі дослідження було використано методологію експертного оцінювання із визначенням вагомих коефіцієнтів організаційно-методичних умов, забезпечення яких сприятиме формуванню іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи. З цією метою нами було сформовано експертну групу, до якої увійшло 47 фахівців галузі вищої освіти спеціальності 013 «Початкова освіта» із шести ЗВО України: Бердянського державного педагогічного університету, Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського, Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка, Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Львівського національного університету імені Івана Франка, Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка.

У процесі опитування експертам було запропоновано проранжувати визначені організаційно-методичні умови формування іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) майбутніх учителів початкової школи:

- формування позитивної мотивації до формування ІКК майбутніх учителів початкової школи;
- удосконалення змісту практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи;
- міждисциплінарна інтеграція змісту іншомовної освіти на основі

системного оновлення й модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи;

- встановлення взаємозв'язку теоретичних уявлень щодо формування ІКК майбутніх учителів початкової школи з набутими практичними вміннями та навичками;

- забезпечення спрямування іншомовної професійної підготовки на основі неперервного іншомовного супроводу педагогічних практик;

- збагачення професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи іншомовними знаннями й уміннями;

- створення суб'єкт-суб'єктних відносин викладачів і студентів у процесі формування ІКК;

- створення засобів та методики формування ІКК у процесі професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи;

- активізація іншомовної комунікативної діяльності студентів на основі розвитку системного, критичного та творчого мислення;

- залучення майбутніх учителів початкової школи до цілеспрямованої, творчої іншомовної діяльності;

- активно-діяльнісна організація освітнього процесу, спрямованого на формування ІКК майбутніх учителів початкової школи;

- створення іншомовно-комунікативного професійно зорієнтованого інтерактивного освітнього середовища;

- особистісно зорієнтоване навчально-методичне забезпечення процесу формування іншомовної ІКК;

- систематичність підвищення кваліфікації з іноземної мови викладацького складу;

- ціннісно-сміслова спрямованість студентів на забезпечення

педагогічної взаємодії в процесі формування ІКК;

– залучення майбутніх фахівців до організації виховних заходів з іноземної мови в початковій школі;

– поетапність процесу формування ІКК майбутніх учителів початкової школи;

– створення атмосфери співробітництва під час занять та в позанавчальній діяльності.

У процесі проведення експертного опитування було виявлено послідовне розміщення організаційно-методичних умов формування ІКК майбутніх учителів початкової школи. На основі вищезазначеного, нами окреслено організаційно-методичні умови формування ІКК майбутніх учителів початкової школи:

1) *створення іношомовного професійно зорієнтованого інтерактивного освітнього середовища* факультету початкової освіти ЗВО як засіб підвищення мотивації процесу формування ІКК завдяки зануренню студентів у інтерактивне іношомовне середовище; індивідуалізація навчання шляхом упровадження академічного консультування (тьюторства), наставництва (менторства), тренерства (коучінгу). Розвиток міжнародних зв'язків і співробітництва університету в контексті інтеграції до світового та європейського освітнього середовища є одним із складників, що спонукають до створення іношомовно-комунікативного професійно зорієнтованого інтерактивного освітнього середовища;

2) *міждисциплінарна інтеграція змісту іношомовної освіти* на основі системного оновлення й модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, реалі-

зації міжпредметних зв'язків дисциплін циклів загальної та професійної підготовки завдяки поглибленню та систематизації іношомовних лінгводидактичних знань;

3) *активізація іношомовної комунікативної діяльності студентів* з метою розвитку системного, критичного та творчого мислення майбутніх фахівців через використання проблемного навчання, інноваційних активних та інтерактивних кооперативної технології, методів, прийомів і групових форм організації діяльності; через оптимальне поєднання вербальних та комп'ютерних засобів іношомовної професійної комунікації на основі технології змішаного навчання та широкого використання ІКТ;

4) *забезпечення спрямування іношомовної професійної підготовки* на основі неперервного іношомовного супроводу педагогічних практик через збагачення програми педагогічних практик завданнями, спрямованими на формування ІКК майбутніх учителів початкової школи.

Розглянемо детальніше процес імплементації кожної з визначених організаційно-педагогічних умов формування ІКК майбутніх учителів початкової школи.

Першою умовою ми вважаємо створення у ЗВО *іношомовного професійно зорієнтованого інтерактивного освітнього середовища майбутніх учителів* початкової школи. Іношомовне комунікативне середовище охоплює не лише освітній процес, а й позааудиторний час (перерви, побут, іношомовні комунікативні заходи, зустрічі з носіями мови). Крім того, середовище має будуватися на принципі добровільності, ентузіазму, «зараження» до іношомовного мовлення.

Іншомовне професійно зорієнтоване інтерактивне освітнє середовище є центральним компонентом підготовки майбутніх учителів початкової школи, центрує в собі цілі, зміст, організацію освітнього процесу з іноземної мови в конкретній освітній ситуації, визначає вектор розвитку якостей фахівця, становлення яких відбувається під час навчання на факультеті початкової освіти. Отже, таке середовище становить собою багаторівневу систему умов (обставин, чинників, можливостей), що забезпечує оптимальні параметри освітньої діяльності суб'єктів (майбутніх учителів початкової школи та викладачів ЗВО) в цільовому, змістовому, процесуальному, результативному, ресурсному аспектах, відіграє значну роль у модифікації нормативної поведінки майбутнього фахівця, яка розгортається внаслідок впливів середовища, взаємодії особистості з його складниками.

Ресурсний потенціал такого середовища забезпечується системою можливостей: матеріально-технічних (наявність спеціалізованих аудиторій, спеціального обладнання, комп'ютерної, телекомунікаційної та мультимедійної техніки, що дозволяють підвищити рівень професійної підготовки за допомогою застосування в освітньому процесі різноманітних освітніх технологій, забезпечення учасників освітнього процесу навчальною літературою, методичними та навчально-методичними розробками, бібліотечним фондом, електронними освітніми ресурсами тощо); особистісних (людських) (викладацький склад, наявність педагогів високої кваліфікації, що забезпечують надання якісних

освітніх послуг, володіють особистим педагогічним стилем, який не можна скопіювати, високо мотивовані щодо продукування нормативної поведінки, постійно підвищують професійну майстерність, зацікавлені у високих результатах викладацької діяльності); організаційно-технологічних (побудова освітнього процесу, поєднання загальних, групових та індивідуальних форм професійної підготовки, забезпечення взаємозв'язку аудиторної, позааудиторної та самостійної роботи, використання інноваційних методів, засобів і технологій, проектування індивідуальної траєкторії навчання майбутніх учителів, залучення до процесу професійної підготовки партнерів освітньої програми тощо); репутаційних (високий соціальний статус педагогічного колективу ЗВО, конкретної кафедри та окремого педагога, глибока повага до нього з боку студентів, визнання його «психологічної ваги» й значущості, постійна робота педагогів щодо підтримання репутації закладу освіти).

Структурованість (спосіб організації) вище зазначеного освітнього середовища забезпечується єдністю таких його компонентів: просторово-семантичного; методичного; комунікативно-організаційного.

Просторово-семантичний компонент містить атрибути, що відіграють роль своєрідної зовнішньої оболонки процесу формування ІКК та становлять матеріально-технічну інфраструктуру закладу освіти, аудиторний фонд, етико-естетичне оформлення простору навчальних приміщень, наявність у ньому зображення символів держави, ЗВО, факультету, спеціальності тощо.

Змістовно-методичний компонент стосується змістової сфери професійної підготовки на теоретичному (місія, візія, стратегія, цінності) та практичному (концепції навчання і виховання, освітні та навчальні програми, підручники, посібники тощо) рівнях.

Комунікативно-організаційний компонент вміщує особливості суб'єктів деонтологічно насиченого освітнього середовища (статус, соціальні ролі, цінності, установки, стереотипи тощо), комунікативну сферу та сферу професійної взаємодії (стиль спілкування і викладання, просторова і соціальна щільність суб'єктів освіти, особливості управлінської культури, наявність взаємодії, взаємовпливу, взаємостосунків викладачів і студентів, міжособистісні стосунки тощо) [18, с. 95].

Зазначене вище дозволяє розглядати іншомовне професійно зорієнтоване інтерактивне освітнє середовище як рушійну силу мотивації до вдосконалення іншомовної комунікативної компетентності та самореалізації особистості майбутнього вчителя початкової школи через формування власного досвіду та розвитку характеристик, які відображають трансформацію зовнішніх впливів у внутрішню мотивацію майбутніх фахівців засобами ствердження соціально-педагогічного статусу суб'єктів навчання, цілеспрямованої мотивації до нормативної поведінки, врахування впливу особистості викладача на професійний розвиток, демонстрування ним власною поведінкою взірця для наслідування, гуманізації педагогічної взаємодії, створення на заняттях доброзичливих міжособистісних і групових взаємовідносин, атмосфери співпереживання, спів-

праці, мотивації успіху, формування позитивного соціально-психологічного клімату в навчальному та педагогічному колективах.

У контексті нашого дослідження іншомовне комунікативне середовище – це оточення (учасники освітнього процесу, їхня суб'єкт-суб'єктна діяльність і стосунки, в якому взаємодія студентів групи спрямовується на формування і розвиток іншомовних комунікативних умінь і навичок. Сутність першої педагогічної умови полягає в тому, що на базі факультету в групі створюється іншомовне комунікативне середовище як взаємодія студентів, пов'язаних спільністю занять, інтересів, прагненнями досягти успіху в іншомовній комунікації тощо. Така спільність є освітнім середовищем, системою впливів та умов формування особистості студента – іншомовного комуніканта, а також забезпеченням можливостей для його розвитку.

Іншомовне середовище – це своєрідний майданчик з використанням стратегій навчання іншомовної комунікації в співпраці (навчання в команді, диспути, змагання, ігри, індивідуалізація навчання тощо) з доброзичливими взаємостосунками, де майбутні учителі опрацьовують різні комунікативні вправи і мовний матеріал, розв'язують проблемні й творчі комунікативні задачі, моделюють мовленнєві ситуації, беруть участь у комунікативних заходах та максимально використовують можливості для здійснення усної й писемної англійської комунікації. Іншомовне комунікативне середовище студентів можна розглядати як субкультуру, що формує їх як іншомовних комунікантів. В такому

середовищі майбутні вчителі спрямовують зусилля на вдосконалення методики конструювання моделі реального спілкування з метою організації тренування мовленнєвої взаємодії, усвідомлюючи її сутність, розуміння причин виникнення, механізми управління, залежність між змістом, формою, тональністю і засобами спілкування, а також – вплив цих чинників на створення мовленнєвого продукту.

До принципів і напрямів роботи в іншомовному комунікативному середовищі були віднесені й інші актуальні складники діяльності, що впливали на формування ІКК студентів: 1) усвідомлення студентом особистої відповідальності за результати навчання, що підвищує його ефективність; 2) урахування принципу комунікативної спрямованості, створення ситуацій спілкування професійного характеру, підвищення мотивації і зацікавленості у формуванні і розвитку фахових умінь іншомовної комунікації, розвиток творчих здібностей; 3) оцінка студентом здобутків своїх колег і самооцінка власних досягнень та коригування рівня успішності, постійний самоаналіз, що підвищує статус студента, його суб'єктність в освітньому процесі; 4) створення здорового психологічного клімату, врахування емоційного стану кожного студента, що сприяє долаттю психологічних бар'єрів (сором'язливість, невпевненість у собі); 5) організація позааудиторної роботи (участь у клубній діяльності, міжособистісні діалоги, слухання, читання та письмові контакти з носіями мови завдяки Інтернет-мовленню, робота гідом, перекладачем тощо).

Потужно впливала на формування ІКК майбутніх учителів початкової школи участь студентів у різноманітних наукових заходах, присвячених розгляду проблем організації професійної діяльності в умовах глобалізації мовленнєвого простору та проведенні різноманітних позааудиторних освітньо-виховних заходів за участю студентів з метою підвищення рівня ІКК.

Серед заходів, що були проведені з цією метою для студентів спеціальності «Початкова освіта» за їх активної участі, зазначимо студентські конференції (щорічна студентська науково-практична конференція «English-speaking readings»); тематичні вечори («Ukraine and the United Kingdom: Discover Unknown»; Talk-show «Today a reader, tomorrow a leader» тощо); конкурси перекладів («Kobzar's Soul Lyrics»; Літературна вітальня «English speaking Readings about Oleksandr Dovzhenko» тощо).

Другою умовою формування ІКК майбутніх учителів початкових школи було визначено *міждисциплінарна інтеграція змісту іншомовної освіти* на основі оновлення й модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, реалізації міжпредметних зв'язків дисциплін циклів загальної та професійної підготовки через поглиблення та систематизацію іншомовних лінгводидактичних знань.

Спочатку зупинимось на системному оновленні й модернізації змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи на засадах компетентнісного підходу та шляхом розбудови міждисциплінарних зв'язків між теорією й практикою. Розглянемо процес формування ІКК майбутніх

педагогів з точки зору характеристики та загальних тенденцій усіх структурних складників іншомовної підготовки студентів спеціальності 013 «Початкова освіта».

Іншомовна підготовка вчителів початкової школи сьогодні, на жаль, характеризується відсутністю системного характеру, що обумовлено зовнішніми та внутрішніми чинниками. До *зовнішніх чинників* належить відсутність загальної державної стратегії щодо підготовки таких фахівців: відсутні стандарти підготовки, освітньо-кваліфікаційні характеристики вчителя початкової школи з урахуванням іншомовної інваріанти, на стадії розробки нові освітньо-професійні програми, нові навчальні плани.

Серед *внутрішніх чинників* зазначимо відсутність чіткої диференціації обсягу дисциплін суто лінгвістичного спрямування в підготовці вчителів іноземних мов та вчителів початкової школи. Адже ми маємо справу не просто з майбутніми вчителями іноземної мови, а з учителями початкової школи, які, серед іншого, навчатимуть іноземної мови.

Об'єктивна потреба систематизації процесу іншомовної підготовки майбутніх учителів початкової школи, формування іншомовної компетентності з метою подальшого застосування в професійній діяльності призводить до необхідності виокремити чинники, дотримання яких надасть ефективності процесу модернізації й удосконалення змісту іншомовної підготовки вчителів початкової школи: *стандартизація* нормативно-правового забезпечення підготовки фахівців, що передбачає оновлення освітніх програм підготовки вчителів початкової школи,

упровадження системи діагностики для визначення базового рівня володіння іноземною мовою абітурієнтом; *диференціація* та *індивідуалізація* змісту іншомовної підготовки вчителів початкової школи, яку ми вбачаємо в удосконаленні робочих навчальних програм, з метою відмови від надмірної наповнюваності «теоретичним матеріалом» змісту профільних дисциплін, засвоєння та формування практико-зорієнтованих компетентностей і здібностей; *інтеграція* змісту підготовки майбутніх учителів початкової школи: інтеграція літературознавчих, лінгвістичних та методичних знань (здібностей) в англomовному середовищі та посиленні методичної підготовки до проведення уроків іноземної мови.

Реалізація міжпредметних зв'язків з дисциплінами гуманітарного, фундаментального та фахово зорієнтованого циклів через поглиблення й систематизацію англomовних лінгводидактичних знань та неперервність супроводу освітнього процесу практикою є ще одним чинником модернізації змісту професійної підготовки фахівців початкової освіти.

В рамках другої умови формування ІКК зупинимося детальніше на особливостях міждисциплінарної інтеграції змісту іншомовної освіти. Відповідно, інтеграційні процеси є пріоритетним напрямом удосконалення професійної підготовки майбутніх учителів, зокрема в процесі формування ІКК, й спрямовані на реалізацію багатьох її принципів: від формування цілісної картини світу, планетарного мислення, вміння об'єднати в єдину цілісну систему вузькі галузеві проблеми до реалізації принципу національної спрямованості освіти, що передбачає

інтеграцію з національною історією, українською культурою, традиціями, до відкритості освіти, що зумовлює, своєю чергою, інтеграцію в світові освітні простори. Це чітко обумовлено Законом України «Про вищу освіту» [4], Концепцією «Нової української школи», новими стандартами та іншими освітніми нормативно-правовими документами.

На сьогодні ідея інтеграції затребувана в руслі виконання вимог до реалізації Концепції «Нова українська школа» і є це однією з тенденцій сучасної професійної освіти з метою формування сучасного компетентного фахівця. Інтегрований характер професійного навчання іноземної мови полягає в об'єднанні та взаємодії різнопредметних знань та способів їх застосування. Так утворюються спільні зони навчання, виховання, розвитку й цілісного впливу різних освітніх галузей на формування майбутнього професіонала [19].

Виходячи із зазначеного вище, можна стверджувати, що міждисциплінарна інтеграція змісту іншомовної освіти на основі оновлення й модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи, реалізації міжпредметних зв'язків дисциплін циклів загальної та професійної підготовки через поглиблення та систематизацію іншомовних лінгводидактичних знань; використання інтегративного підходу до змісту професійної підготовки, синхронізація вивчення спорідненого навчального матеріалу в різних предметах, а також максимальне використання різнопредметних знань із метою вивчення комплексних об'єктів і понять є важливою умовою ефективності освітнього процесу під час

професійної підготовки майбутніх учителів початкової освіти. Синхронізація знань вимагає певних змін у навчальних планах, необхідність перегляду темпів вивчення дисциплін з метою забезпечення наукової основи формування професійної компетентності майбутніх фахівців.

Нам імponує погляд науковця В. Сидоренка, відповідно до якого виокремлено чотири рівні інтеграції наукового пізнання, що розмежовують напрями наукових досліджень щодо вирішення комплексних міждисциплінарних проблем: інтрадисциплінарний (у межах окремих наук), інтердисциплінарний (у межах двох або трьох галузей наук), супрадисциплінарний (висока ступінь інтеграції), трансдисциплінарний (інтеграція наукових понять, теорій і методів у філософських концепціях) [20, с. 35–39].

У рамках нашого дослідження відповідно до другої умови вважаємо, що «насичувати» зміст дисциплін варто тематикою, важливою для професійного застосування іноземної мови. Відповідно вже з перших занять з іноземної мови майбутні фахівці вивчатимуть професійно зорієнтовану тематику. Окрім того, ця тематика має «перегукуватися» зі змістом того, що вивчається з інших дисциплін. Доречними, з нашого досвіду, є теми про видатних педагогів, зокрема сучасних постатей початкової освіти; крім того важливо вивчати особливості впровадження принципів НУШ; систему дошкільної, загальної, вищої освіти в Україні та в інших Європейських державах тощо.

Третьою умовою формування ІКК майбутніх учителів початкової школи визначено активізацію іншомовної

комунікативної діяльності студентів на основі розвитку системного, критичного та творчого мислення. Крім того, в контексті ефективності процесу формування ІКК майбутніх учителів початкової школи варто звернути увагу на удосконалення форм освітнього процесу. Орієнтиром повинні стати лабораторні заняття, виїзні семінари-практикуми, бінарні лекції, майстер-класи, комунікативно зорієнтовані тренінги тощо. Засобом активізації іншомовної комунікативної діяльності студентів на основі розвитку системного, критичного та творчого мислення впродовж останніх років стало розроблення та впровадження в освітній процес факультетів початкової освіти дисципліни за вибором «Формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи», зміст якої орієнтований на підготовку фахівців початкової освіти. Розроблена дисципліна позбавлена надмірної «лінгвістизації», враховує специфіку майбутньої професійної діяльності вчителів початкової школи; у змісті представлена професійно зорієнтована тематика, подано оптимальний об'єм мовленнєвого матеріалу, який є доречним як на етапі застосування іноземної мови в повсякденному житті, так і в професійній діяльності.

Четвертою умовою нашого дослідження було визначено *забезпечення іншомовної професійної підготовки безперервним іншомовним супроводом педагогічних практик* через збагачення програми педагогічних практик завданнями з метою формування ІКК майбутніх учителів початкової школи.

У більшості країн ЄС університети опікуються переважно теоретич-

ною підготовкою вчителів, а школи несуть відповідальність за якість формування практичних умінь майбутніх фахівців. Адже у Європі створені та активно функціонують партнерства «школа – університет», де шкільні вчителі розглядаються як повноцінні партнери й беруть участь у формуванні змістового наповнення освітнього процесу вищих педагогічних закладів освіти. На нашу думку, така робота є ефективною, тому доцільною.

Посилення практичної спрямованості підготовки майбутніх учителів початкової школи до навчання іноземної мови уможлиблюється за рахунок формування змістового наповнення дисциплін з метою уникнення розбіжностей між теоретичним та практичним навчанням.

Отже, нами обґрунтовано організаційно-методичні умови, що сприятимуть формуванню іншомовної комунікативної компетентності майбутніх учителів початкової школи: 1) створення іншомовного професійно зорієнтованого інтерактивного освітнього середовища ЗВО; 2) міждисциплінарна інтеграція змісту іншомовної освіти на основі системного оновлення й модернізації професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи; 3) активізація іншомовної комунікативної діяльності студентів з метою розвитку системного, критичного та творчого мислення майбутніх фахівців; 4) забезпечення іншомовної професійної підготовки безперервним супроводом педагогічних практик на основі збагачення програми педагогічних практик завданнями, спрямованими на формування ІКК майбутніх учителів початкової школи.

Список використаних джерел

1. Освітня реформа: результати та перспективи : інф.-аналітич. зб. Київ, 2019. 227 с. URL: <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/Osvitnya-reforma-rezultati-ta-perspektivi-2019.pdf>.
2. Про Державну національну програму «Освіта» («Україна XXI століття») : постановою Кабінету Міністрів України від 03.11.1993 № 896. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text>.
3. Про Національну доктрину розвитку освіти : Указ Президента України від 17.04.2002 № 347/2002. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>.
4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
5. Зязюн І. А. Педагогічна психологія чи психологічна педагогіка. *Естетика і етика педагогічної дії* : зб. наук. пр. / Ін-т пед. освіти дорослих НАПН України. Київ ; Полтава, 2012. Вип. 3. С. 20–37.
6. Філософський енциклопедичний словник. Київ : Абрис, 2002. 742 с.
7. Енциклопедія освіти / гол. ред. В. Г. Кремень. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
8. Бежека Д. А. Підготовка майбутніх магістрів іноземної філології до формування фахової комунікативної компетентності студентів педагогічного університету : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова. Київ, 2015. 18 с.
9. Інноваційно-педагогічні технології : словник-довідник / авт.-упоряд. І. М. Дичківська. Рівне : РДГУ, 2003. 43 с.
10. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 17–28 с.
11. Ефремова Т. Новый словарь русского языка толково-образовательный. Москва : Русский язык, 2000. Т. 2. 1088 с.
12. Словник української мови. Київ : Наукова думка, 1979. Т. 10. 442 с.
13. Андреев В. И. Педагогика. Учебный курс для творческого саморазвития / ред. В. И. Андреев. Казань : Центр инновационных технологий, 2000. 600 с.
14. Педагогика : учеб. пособ. / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, А. И. Мищенко, Е. Н. Шиянов. Москва : Школа-Пресс, 1997. 512 с.
15. Федоров А. В. Развитие медиакомпетентности и критического мышления студентов педагогического вуза. Москва : Изд-во МОУ ВПП ЮНЕСКО «Информация для всех», 2007. С. 275.
16. Касярум К. В. Формування комунікативної компетенції майбутніх викладачів вищої школи. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*. Умань, 2011. № 1. С. 99–105.
17. Загородня Л. П. Підготовка магістрів до забезпечення якості освітнього процесу в закладі дошкільної освіти: теорія та практика : монографія. Суми : Вінниченко М. Д., 2019. 372 с.
18. Задорожна-Княгницька Л. Організаційно-методичні умови деонтологічної підготовки менеджерів освіти у вищих навчальних закладах. *Наукові записки. Сер. Педагогіка*. 2017. № 3. С. 90–97.
19. Бірюк Л. Я. Комунікативна компетентність майбутнього вчителя початкових класів: теорія і технології (на матеріалі методики викладання російської мови) : монографія. Київ ; Глухів, 2009. 317 с.
20. Сидоренко В. К., Щетина Н. П. Інтеграційний підхід до графічної підготовки вчителя трудового навчання. *Трудова підготовка в закладах освіти*. 2001. № 4. С. 36–39.

Iryna Pinchuk

Ph. D. (Pedagogical), Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv National Pedagogical University, Hlukhiv, Ukraine, pinchukiryana6@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1376-3977>

ORGANIZATIONAL AND METHODOLOGICAL CONDITIONS FOR IMPLEMENTING THE SYSTEM OF FORMING FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE PRIMARY SCHOOL TEACHERS

Abstract. Ensuring quality training for qualified teachers is one of the priorities of national education. The purpose of this article is to analyse and systematize the conditions for the formation of foreign language communicative competence, which make it possible to implement the aims of reforming and modernizing the professional training of future primary school teachers. An important component of ensuring the practical implementation of the professional training for future primary school teachers is to determine the organizational and methodological conditions that help increase the levels of the above-mentioned competence, indicated in the article. During the survey, experts were asked to rank 18 specific organizational and methodological conditions aimed at forming foreign language communicative competence. The study revealed certain organizational and methodological conditions: 1) creating a foreign language professionally oriented interactive educational environment as a means of increasing the motivation of foreign languages professional training; 2) interdisciplinary integration of foreign language education content based on the systematic updating and modernization of future primary school teachers' professional training; 3) activation of students' foreign language communicative activity by developing critical and creative thinking; 4) ensuring the constant foreign language support for pedagogical practices. According to the first condition, the process of forming a foreign language communicative competence is based on the immersion of students in an interactive foreign language environment, individualization of training through academic counselling (training), mentoring, and tutoring. The development of international relations and cooperation of the university in the context of integration into the global and European educational environment is one of the components encouraging the creation of a professionally oriented foreign language interactive educational environment. The second condition provides for the interdisciplinary integration of the foreign language education content on the basis of systematic updating and modernization of professional training for future primary school teachers, the implementation of interdisciplinary links within the cycles of general and professional training by deepening and systematizing foreign language knowledge. In order to intensify the foreign language communicative activity of students in a foreign language, a systematic, critical and creative thinking of future specialists was developed through the use of problem learning, innovative active and interactive technologies of collaboration, methods, techniques and group forms of organizing activities; thanks to the optimal combination of verbal and computer means of professional communication in a foreign language based on blended learning technology and the widespread use of ICT. Ensuring a continuous foreign language support for pedagogical practices was carried out by enriching the pedagogical practices program with the tasks aimed at forming the foreign language communicative competence of future primary school teachers.

Keywords: organizational and methodical conditions, foreign language communicative competence, system of forming foreign language communicative competence, future primary school teachers' professional training.

References

1. Educational reform: results and prospects (2019). Information and analytical collection. Kyiv. 228 p. Retrieved from <https://iea.gov.ua/wp-content/uploads/2020/06/Osvitnya-reforma-rezultati-ta-perspektivi-2019.pdf> [in Ukrainian].
2. Cabinet of Ministers of Ukraine. (1993). *On the State National Program "Education" ("Ukraine of the XXI century")* (Resolution No. 896, November 3). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/896-93-%D0%BF#Text> [in Ukrainian].
3. President of Ukraine. (2002). *On the National Doctrine on the Development of Education* (Decree No. 347/2002, April 17). Retrieved from <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text> [in Ukrainian].
4. Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). *On higher education* (Act No. 1556-VII, July 1). Retrieved from zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18 [in Ukrainian].
5. Zyazyun, I. A. (2012). *Pedagogical psychology or psychological pedagogy. Aesthetics and ethics of pedagogical action: Collection of scientific papers of the Institute of pedagogical education of adults' education of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine*. Vol. 3. Kyiv, Poltava, 20-37 [in Ukrainian].
6. *Encyclopedic Dictionary of Philosophy* (2002). Kyiv: Abrys, 742 [in Ukrainian].
7. Kremen, V. G. (Ed.). (2008). *Encyclopedia of Education*. National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine. Kyiv: Yurinkom Inter, 1040 [in Ukrainian].
8. Beheka, D. A. (2015). *Training future masters of foreign philology for forming professional communicative competence of pedagogical university students* (PhD thesis). The National Pedagogical Dragomanov University, Kyiv [in Ukrainian].
9. Dychkivska, I. M. (Ed.). (2003). *Innovative pedagogical technologies: dictionary and reference book*. Rivne: RDHU, 43 [in Ukrainian].
10. Busel, V. T. (Ed.). (2005). *The Great Modern Dictionary of Ukrainian Language*. Kyiv, Irpin: VTF "Perun", 17-28 [in Ukrainian].
11. Yefremova, T. (2000). *The new explanatory dictionary of Russian language*. Moscow: Russkyi yazyk, 2, 1088 [in Russian].
12. *Dictionary of the Ukrainian language* (1979). Kyiv: Naukova dumka, 10, 442 [in Ukrainian].
13. Andreyev, V. Y. (2000). *Pedagogy. Training course for creative self-development*. Kazan: Tsentr Ynnovatsyonykh Tekhnolohiy, 600 [in Russian].
14. Slastenin, V. A., Isayev, Y. F., Myshchenko, A. Y., & Shyyanov E. N. (1997). *Pedagogy: a textbook for students of pedagogical educational institutions*. Moscow: Shkola-Press, 512 [in Russian].
15. Fedorov, A. V. (2007). *Developing media competence and critical thinking of students in a pedagogical university*. Moscow: MOO VPP YUNESKO "Informatsiya dlia vsekh", 275 [in Russian].
16. Kasiarum, K. V. (2011). *Forming communicative competence of intending teachers of higher school: Collection of scientific works, 1*. Uman, 99-105 [in Ukrainian].
17. Zahorodnya, L. P. (2019). *Training of masters to ensure the quality of the educational process in the preschool education institution: theory and practice: a monograph*. Sumy: Vinnychenko M. D., 372 [in Ukrainian].
18. Zadorozhna-Knyahnytska, L. (2017). *Organizational and methodological conditions of deontological training of education managers in higher educational institutions. Scientific notes. Series: Pedagogy, 3*, 90-97 [in Ukrainian].
19. Biryuk, L. Ya. (2009). *Communicative competence of the future primary school teacher: theory and technology (based on the methodology of teaching the Russian language): a monograph*. Kyiv; Hlukhiv, 317 [in Ukrainian].
20. Sydorenko, V. K., & Shchetyna, N. P. (2001). *Integration approach to graphic training of a teacher of labor education*. Labor training in educational institutions, 4, 36-39 [in Ukrainian].